

CONTRIBUȚII LA PROBLEMA FORMĂRII CONȘTIINȚEI NAȚIONALE ÎN MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN TRANSILVANIA

Desăvîrșirea unității naționale a statului român, fenomen legic, obiectiv, s-a realizat în condițiile unui puternic avînt al luptei maselor populare de pe ambele versante ale Carpaților. Actul unirii, dorit și urmărit de multe generații de români, s-a împlinit în condițiile specifice determinate de prăbușirea Imperiului austro-ungar în primul război mondial și ale victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a deschis calea popoarelor spre eliberare națională. Acesta a fost cadrul internațional care a favorizat procesul constituirii sau desăvîrșirii statelor naționale în această parte a Europei. Rolul decisiv însă a revenit factorilor interni, în cadrul cărora conștiința unității naționale, a originii și idealurilor comune a constituit o importantă forță motrice care a mobilizat popoarele la lupta pentru realizarea statelor naționale.

Mai mult ca în cazul altor provincii ale fostului Imperiu austro-ungar, unirea Transilvaniei cu România a avut un puternic caracter plebiscitar, a fost consecința voinței milioaneilor de români aflați sub stăpînire străină și care doreau, peste toate deosebirile de stare socială și mai presus de acestea, să se unească cu frații lor de dincolo de Carpați.

Această voință, exprimată la Alba Iulia de cei peste 100.000 de participanți și de celelalte sute de mii care la 1 Decembrie nu s-au putut deplasa acolo, nu a fost consecința unui act spontan, nu a fost rezultatul unei atitudini izvorîte din conjunctura evenimentelor imediate, ci urmarea unui proces îndelungat al luptei naționale duse de români, în cursul căreia, în mintea și inima maselor și a frunțașilor luptei, deopotrivă, s-au născut idealuri și dorințe, argumente și convingeri, care au contribuit decisiv la formarea și afirmarea conștiinței naționale. În diferite etape ale acestui proces s-au acumulat și maturizat factorii necesari care în cele din urmă au permis realizarea dezideratului unirii Transilvaniei cu România.

„Desfășurarea evenimentelor istorice demonstrează în modul cel mai categoric faptul că unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîte a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a C.C. al P.C.R., Consiliului Național al F.U.S. și M.A.N. consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, București, 1978, p. 12.

Unirea a răspuns unor condiții de necesitate istorică și a fost realizată în mod conștient de masele populare românești. În toamna anului 1918, atît fruntașii luptei naționale cît și oamenii muncii de la orașe și sate erau convinși de necesitatea unirii, erau pregătiți să o înfăptuiască și dispuneau de toate argumentele necesare pentru a transforma idealul în realitate.

Manifestarea voinței maselor de a realiza unirea a constituit o bază solidă pentru activitatea fruntașilor luptei naționale în această perioadă; siguranța pe care le-o dădea această participare masivă și conștientă a radicalizat burghezia română din Transilvania, i-a impus să renunțe la compromisuri și să militeze deschis pentru realizarea unirii.

Pe temeiul acestor fapte se poate afirma că rolul hotărîtor în realizarea actului unirii l-au avut masele populare, că unirea nu este opera citorva personalități, ci a maselor românești de pe ambele versante ale Carpaților, care, ca în atîtea alte momente decisive ale existenței noastre, au dovedit că sînt adevăratele făuritoare ale istoriei.

O investigație în fenomenul istoric atît de important cum a fost actul unirii conduce la constatarea că el a avut loc în condițiile afirmării din ce în ce mai pregnante a rolului proletariatului, forța cea mai înaintată a societății, purtătoarea consecventă a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. „Prin natura sa de clasă, prin locul său în producția materială, proletariatul devine exponentul aspirațiilor întregului popor muncitor, interesele sale corespunzînd pe deplin cu interesele tuturor oamenilor muncii, cu cerințele obiective ale dezvoltării societății”². Această caracteristică și-a pus amprenta asupra evenimentelor istorice din deceniul al doilea al secolului nostru.

În procesul desăvîrșirii unității naționale a poporului român, clasei muncitoare i-a revenit un merit deosebit. Deși ideea luptei naționale a apărut inițial în rîndul altor categorii sociale, proletariatul a preluat-o și a îmbogățit-o cu elemente noi.

Gîndirii socialiste, purtătoare a intereselor proletariatului, i-a fost proprie îmbinarea dezideratului luptei naționale cu dezideratele luptei sociale, fapt care, pe de o parte, a determinat o poziție mai radicală a mișcării socialiste în cursul luptei pentru desăvîrșirea unității statului național român, iar pe de altă parte, îmbinarea celor două deziderate a ajutat mișcarea socialistă să înțeleagă mai repede superioritatea dreptului popoarelor asuprite la autodeterminare politică.

Pînă la înțelegerea și adoptarea acestui principiu sacru al popoarelor asuprite, gîndirea fruntașilor luptei naționale din Transilvania a trebuit să parcurgă cîteva etape care au durat în timp. Pornind de la ideea necesității egalității românilor ardeleni cu ungurii, sașii și secuii, pe temeiul numărului, originii latine, al vechimii pe aceste meleaguri și al aportului lor la viața materială și spirituală, trecînd prin etapa luptei pentru autonomia Transilvaniei și a recunoașterii unei națiuni pe temeiul faptului că ea există, gîndirea burgheză a făcut pasul decisiv către înțele-

² Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, București, 1966, p. 13.

gerea superiorității dreptului la autodeterminare politică și a concretizat oficial această evoluție prin cunoscuta Declarație de la Oradea, din 12 octombrie 1918.

Ideea luptei pentru unitate națională a găsit un teren fertil în conștiința muncitorilor români din Transilvania, deoarece aceștia erau exploatați atît ca clasă socială, cit și ca parte a unei națiuni asuprite.

Formarea și afirmarea conștiinței naționale în mișcarea muncitorească din Transilvania a fost un proces complex desfășurat în decursul multor ani, proces de-a lungul căruia s-a cîștigat o experiență proprie în domeniul luptei economice, politice și pentru drepturi democratice. La această experiență s-a adăugat activitatea teoretică și practică desfășurată de militanții, organizațiile politice și presa muncitorimii, prin cele mai diverse mijloace de propagandă.

Formarea conștiinței naționale în sinul mișcării muncitorești și afirmarea ei în lupta națională s-a făcut în atmosfera luptei generale a poporului român pentru realizarea dezideratului său național și nu rupt de această luptă, nu în afara ei.

O examinare, fie și sumară, a căilor și mijloacelor de formare a conștiinței naționale a clasei muncitoare din Transilvania presupune trecerea în revistă a situației sale materiale și sociale, a activității teoretice și practice desfășurate de organizațiile social-democrate în organizarea grevelor, demonstrațiilor, folosirea presei, a diferitelor materiale de propagandă, a luptei pentru drept de vot universal, contribuția școlii, a societăților culturale, a legăturilor cu mișcarea muncitorească din România etc.

*

Promovînd o politică de subordonare economică, clasele dominante din Imperiul austro-ungar au descurajat sistematic dezvoltarea industrială a Transilvaniei, deși bogățiile naturale de care dispunea provincia ar fi justificat o asemenea dezvoltare. În consecință, în Transilvania, proletariatul industrial reprezenta un procent mai redus în comparație cu proletariatul industrial din alte zone ale imperiului. Dar și în aceste condiții muncitorii români cuprinși în industrie reprezentau doar 29,9% din totalul muncitorilor industriali din Transilvania³. Marea majoritate a proletarilor români lucrau în industria mică, meșteșuguri și mai ales în minerit. Cercetarea calitativă a acestui aspect demonstrează că muncitorii aparținînd națiunilor asuprite din imperiu, deci și cei români, erau utilizați mai ales în activitățile care cereau un grad de calificare mai redus și care prin natura și intensitatea muncii depuse erau mai grele.

Datorită aceleiași politici de discriminare națională, în Transilvania durata zilei de muncă era mai mare, iar salariile mai mici în comparație cu situația din alte zone ale imperiului. Semnificativ este faptul că la începutul secolului al XX-lea, salariul mediu al muncitorilor din Transilvania reprezenta 66,2% față de salariul mediu din regiunea Budapestei,

³ Din istoria Transilvaniei, ed. a II-a, vol. 2, București, 1963, p. 339.

cea ce situa provincia, sub acest aspect, pe penultimul loc în raport cu alte ținuturi ale Ungariei în perioada respectivă⁴.

Primele imagini ale inechității naționale și sociale receptate în anii copilăriei și ai școlarizării vin să completeze acum, în condițiile luptei pentru cîștigarea existenței zilnice, tabloul real al dublei exploatări. Experiența și realitățile vieții formează convingerea că asupra națională și socială au un izvor comun, că pentru eradicarea lor se impune îmbinarea dezideratelor luptei naționale cu dezideratele luptei sociale.

Pe acest fond este explicabilă și firească existența numeroaselor conflicte de muncă, în care alături de proletariatul român s-au încadrat în luptă proletari maghiari, germani etc. Această colaborare dovedește că muncitorii români au făcut distincția necesară între asupritorii lor reali și masele populare maghiare și germane, cu care împărțeau necazuri și greutăți.

Creșterea nemulțumirii maselor, generată de ascuțirea contradicțiilor de clasă dintre exploatați și exploataitori, ca și de intensificarea asupririi naționale, a atins un punct de încordare maximă în anii 1905—1907. Acestea s-au exprimat prin creșterea numărului de greve și demonstrații (423 de greve cu 100.300 de participanți)⁵, care se caracterizau printr-un puternic conținut politic. Conținutul politic viza nu numai raporturile sociale, ci și pe cele naționale.

Intensificarea acțiunilor muncitorești împotriva exploatării a determinat de multe ori intervenția brutală a autorităților. Astfel, Ioan Crețu, fruntaș socialist ardelean, arăta că: „Autoritățile ungare reacționare și șoviniste nu văd cu ochi buni că se deșteaptă și poporul român și că apucă adevărata cale...“⁶.

Contribuind la declanșarea primului război mondial, clasele dominante austriece și maghiare au urmărit să atenueze criza politică internă în continuă creștere, să frineze și să reprime mișcările revoluționare ale maselor muncitorești și țărănești, precum și mișcarea de eliberare națională a popoarelor asuprite. Mersul războiului nu a justificat așteptările claselor dominante, iar eșecurile au ascuțit și mai mult contradicțiile sociale și naționale.

Suferințele războiului au provocat în întreaga monarhie împotrivirea maselor populare în frunte cu clasa muncitoare, față de măsurile drastice impuse de autorități. În ciuda stării excepționale, muncitorii din Valea Jiului, unde lucrau circa 11.500 de mineri, în majoritate români⁷, au declarat în vara anului 1916 o grevă care a durat mai multe luni. Greva a lovit puternic în producția de război a imperiului.

În cursul anului 1917, începînd cu marile demonstrații de 1 Mai pentru încetarea războiului și pentru drepturi politice și continuînd cu puternicele greve din Valea Jiului, Brașov, Oradea, Cluj și din alte centre

⁴ *Adevărul*, nr. 8 din 25 II/10 III 1918 și nr. 31 din 5/18 VII 1918.

⁵ L. Fodor, L. Vajda, *Contribuții la istoria mișcării sindicale din Transilvania, 1848—1918*, București, 1957, p. 86.

⁶ *România Muncitoare*, din 4 iulie 1910.

⁷ I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania*, București, 1976, p. 206.

muncitorești, clasa muncitoare din Transilvania și-a exprimat năzuințele, aspirațiile sociale și naționale.

O mare influență asupra mișcării muncitorești, asupra luptei pentru emanciparea națională a popoarelor asuprite din monarhia dualistă au avut-o victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, actele și decretelile elaborate de Puterea Sovietică cu privire la încetarea războiului și la dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare politică.

Situația materială și socială, lipsa drepturilor politice, precum și influența M.R.S.O. au dus în toamna anului 1917 și în anul următor la creșterea fără precedent a luptei de clasă și a celei naționale, la afirmarea tot mai puternică a clasei muncitoare din Transilvania în această luptă. Grevele, prin revendicările cu caracter politic, social-economic și național, și-au adus o contribuție însemnată la formarea conștiinței de clasă și naționale a proletariatului român din Transilvania. Dar această cale de formare a conștiinței, greva, rămânea — după expresia lui Lenin — „un element spontan, forma embrionară a conștiinței”⁸.

Dacă la începutul secolului al XX-lea mișcarea muncitorească din Transilvania înregistra o creștere considerabilă sub diferite aspecte, în timpul războiului și mai ales în anii 1917 și 1918 este tot mai evident procesul de clarificare, de creștere a conștiinței de clasă și naționale, fapt care s-a concretizat în acțiunile revoluționare din toamna anului 1918, în cursul revoluției burghezo-democratice și în timpul pregătirii și desfășurării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, când proletariatul a fost, alături de țărănime, forța socială cea mai importantă în realizarea desăvârșirii unității naționale a statului român.

Apreciind aportul deosebit al proletariatului și țărănimii la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., afirma: „... trebuie subliniat că rolul hotărîtor în înfăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii — care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a eliberării sociale. Puternice mărturii ale hotărîrii maselor populare din Transilvania de a se uni cu Țara au fost marile demonstrații politice de afirmare a dreptului la autodeterminare națională, constituirea consiliilor muncitorești și a gărzilor naționale care au preluat puterea din mîinile autorităților habsburgice, sutele de mii de semnături pe mandatul delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, participarea la adunare a peste 100.000 de români”⁹.

În cursul luptelor de clasă, al bătăliei pentru drepturi economice, politice și naționale, proletariatul român din Transilvania a acționat în spiritul internaționalismului proletar. Socialiștii români au promovat interesele tuturor muncitorilor din Transilvania, indiferent de naționalitatea lor. Principiului internaționalismului proletar, gazeta „Adevărul”, organul de presă al social-democraților români din Transilvania i-a consacrat

⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, București, 1961, p. 28.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a C.C. al P.C.R., Consiliului Național al F.U.S. și M.A.N. consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, p. 11.

numeroase articole în care arăta că eliberarea clasei muncitoare de exploatarea capitalistă și de asuprirea națională are mai multe sorți de izbândă prin eforturile unite ale proletarilor, indiferent de naționalitate.

Comentînd situația grea a minerilor din Transilvania, români, maghiari și de alte naționalități, „Adevărul“ arăta că, indiferent de naționalitate, proprietarii capitaliști se unesc împotriva muncitorilor atunci cînd interesele lor sînt puse în pericol. Îndemnîndu-i să se unească în luptă, „Adevărul“ sublinia: „Și noi, lucrătorii din întreaga țară, trebuie să ne înțelegem, să ne unim, să ne organizăm... ca să putem duce mai ușor lupta contra capitalului“¹⁰.

Socialiștii români nu au confundat nici o clipă politica șovină promovată de cercurile conducătoare maghiare cu poporul maghiar. Fruntașul socialist I. Crețu arăta că „... poporul maghiar — adevărata națiune — nu voiește să nedreptățească naționalitățile nemaghiare și să trăiască în veșnică luptă și dușmănie cu ele, ci, dimpotrivă, voiește egala îndreptățire a naționalităților“¹¹.

În același spirit, socialiștii români au susținut lupta de eliberare națională a altor popoare asuprite din Imperiul habsburgic. Astfel, în timpul tratativelor din septembrie 1918 de la Zagreb și Sarajevo, duse de Tisza în problema slavilor de sud, „Adevărul“ sublinia că „Cea mai înțeleaptă și cinstită dezlegare ar fi ca popoarele slave ce sînt împărțite acum în cinci provincii să se unească într-un singur stat“¹².

Formarea conștiinței naționale a clasei muncitoare din Transilvania nu a fost numai rezultatul experienței proprii, al căii spontane, ci a fost și rezultatul activității teoretice și practice pe care au desfășurat-o organizațiile politice social-democrate.

Adîncirea procesului de luptă pentru eliberare națională a tuturor românilor la începutul secolului al XX-lea poate fi urmărită sub cele mai diverse forme de manifestare, într-o bogată și inepuizabilă activitate nu numai în domeniul economic, cît mai ales în domeniul politic, cultural etc. În întreaga perioadă premergătoare anului 1918, masele populare au reprezentat forța și garanția mișcării naționale și sociale a românilor din Imperiul habsburgic, au constituit elementul dinamizator și hotărîtor în desfășurarea luptei românilor împotriva dominației străine.

Un fapt caracteristic al adîncirii procesului de luptă pentru eliberarea națională a românilor din Transilvania l-au constituit formele variate de acțiune, participarea tot mai largă a maselor la numeroasele manifestări organizate, element esențial în desfășurarea acestui proces, și conștiința tot mai dezvoltată a necesității unirii tuturor românilor într-un singur stat. Alături de obiectivele imediate ale mișcării naționale ca egalitatea în drepturi a tuturor națiunilor, dobîndirea votului universal, a dreptului de întrunire și organizare, înlăturarea îngrădirilor naționale și a politicii de deznaționalizare a popoarelor, apare și se conturează tot mai clar ideea unirii cu România a tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină. Afirmînd necesitatea acestui deziderat, ziarul „Ade-

¹⁰ *Adevărul*, din 15 februarie 1908.

¹¹ *Idem*, din 20 august 1907.

¹² *Idem*, din 29 septembrie 1918.

vărul“ arăta: „Dar mai mult, unul din visurile noastre cele mai frumoase e și unirea tuturor românilor. Vrem ca toată suflarea românească să viețuiască într-un stat, vrem ca prin unirea tuturor țărilor române să ne unim într-un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire“¹³.

O contribuție importantă în cadrul mișcării naționale a românilor au avut-o organizațiile social-democrate din Transilvania. În 1905 s-a creat Secția română a Partidului Social-Democrat din Ungaria, care a înmănușiat numeroase organizații locale din Arad, Timișoara, Lugoj, Sibiu, Brașov, Reșița, Anina, Oravița, Călan, Cugir, Petroșani, Simeria, Oradea, Bistrița și din alte localități.

Îmbinarea dezideratelor de ordin social cu cele de factură națională, apărarea drepturilor și libertăților cetățenești, a culturii naționale, au constituit preocupări de bază pentru socialiștii români. Această activitate poate fi surprinsă în presa muncitorească, care se referea fie la anumite acțiuni menite să mențină trează conștiința națională a poporului român, dar mai cu seamă în documentele și actele care înfățișau activitatea organizațiilor locale sau a Secției române a P.S.D.U.

În adoptarea unei poziții mai clare și mai ferme în problema națională, un rol important a revenit lucrărilor Congresului de la Arad al Secției române a P.S.D.U. (ianuarie 1908). Chestiunea principală, dezbătută pe larg, a constituit-o necesitatea apropierii de mase, reflectarea cu mai mult curaj în coloanele presei a problemelor luptei naționale, oportunitatea transferării centrului de activitate și a conducerii social-democrate în mijlocul poporului român. Congresul a decis transferarea conducerii Secției române a P.S.D.U. la Arad. În cuvîntul său muncitorul socialist Gheorghe Vuc arăta că: „... centrul mișcării românești și al foii trebuie să fie într-o localitate unde locuiește populația românească în masă. Aradul este orașul cel mai potrivit spre scopul acesta, fiindcă este așezat în mijlocul poporului de sute de mii, el însuși avînd 12.000 de români. Dar la Budapesta ce să caute socialismul român? Nu românii trebuie să meargă la Budapesta, căci trei milioane de români nu pot merge acolo, ci dacă acolo sînt oameni harnici, să vie ei la Arad, acolo unde este mișcarea românească. Revoluția nu se poate face cu 20—30 de oameni, cîți români trăiesc pierduți prin Budapesta, ci cu miile și milioanele care gîndesc și hotărăsc să nu mai sufere mai departe“¹⁴.

Organizațiile politice muncitorești au desfășurat numeroase acțiuni pentru menținerea trează a conștiinței naționale și de clasă, pentru apărarea culturii naționale, pentru păstrarea și dezvoltarea tradițiilor, obiceiurilor și virtuților poporului român. Din acțiunile desfășurate în anii 1904—1914 sub conducerea organizațiilor social-democrate, se impun a fi relevate în primul rînd întrunirile politice. Ele au reprezentat un mijloc eficient de educație politică a maselor, de mobilizare la luptă. În cadrul acestor întruniri, Secția română a P.S.D.U. își propaga programul, indica căile de luptă pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și de muncă ale clasei muncitoare. În centrul activității de propagandă se află ideea luptei

¹³ *Idem*, din 25 noiembrie 1918.

¹⁴ *Tribuna*, din 11 ianuarie 1908.

pentru eliberare națională și socială. La întrunirile care adeseori concentrau sute sau chiar mii de participanți se abordau principalele aspecte ale educației în spiritul trecutului bogat de luptă al înaintașilor, considerat izvor permanent de reedeșteptare națională.

Campaniile pentru vot universal, egal, direct și secret au reprezentat una dintre cele mai frecvente forme de luptă, menite să asigure drepturi politice, să proclame egalitatea între națiuni. Campaniile electorale din anii 1905—1906 și din 1910 au fost folosite cu succes pentru popularizarea idealului național, pentru demascarea asupririi naționale și sociale. S-au organizat numeroase întruniri în principalele centre muncitorești din Transilvania pentru a combate politica șovină a guvernanților maghiari. De pildă, adunarea din 10 august 1905 de la Arad, la care au participat peste trei mii de cetățeni, a făcut un aspru rechizitoriu guvernului și partidelor politice reacționare, care duceau o politică de deznaționalizare forțată a popoarelor nemaghiare¹⁵.

Împotriva proiectului de reformă preconizat de ministrul de interne Andrassy în 1908, proiect care venea să reducă și mai mult numărul alegătorilor români, au fost organizate mari manifestații de protest la Brașov, Arad, Sibiu, Lugoj, Oradea, Timișoara, Deva etc. Manifestanții cereau introducerea votului universal, egal, secret și direct.

În problema votului universal mișcarea muncitorească a adoptat o poziție combativă, sesizând lipsa acestuia și ca un aspect și mijloc specific al asupririi naționale.

Lupta pentru vot universal polariza atenția maselor largi populare. În sprijinul introducerii votului universal muncitorii s-au ridicat la luptă în mai multe rînduri. Cel mai important moment al acestei lupte l-a constituit greva din 22 aprilie 1918, declanșată ca urmare a publicării proiectului de lege electorală al lui Vázsonyi. Cu acest prilej, „Adevărul” arăta că proiectul de lege electorală amintit „... mai cu seamă pe noi românii nu ne poate mulțumi la nici un caz”, avertizînd că greva generală avea menirea „... de a face atenți pentru ultima oară pe stăpînitori spre a-și îndeplini promisiunile, dînd drepturi poporului, căci altfel vom fi siliți a lupta cu alte arme pentru dezrobirea noastră”¹⁶.

Pe planul relațiilor spirituale un rol esențial în dezvoltarea mișcării naționale a românilor l-au avut școlile, asociațiile și societățile cultural-artistice, diferitele aniversări și comemorări etc. Ele au reprezentat una din formele reușite de cultivare a idealului național, de sădire în rîndul poporului a conștiinței de sine.

Pe tărîmul culturii, poporul român s-a întîlnit într-un front comun dincolo de deosebirile sociale, confesionale sau politice. Edificiul unic al culturii românești, înălțat pe temelia ideii naționale, a luptei pentru apărarea limbii, pentru individualitate politică, a strîns într-un singur suvoi energiile întregului popor român în scopul realizării idealului național.

Școala fiind unul din pilonii de bază ai menținerii și cultivării limbii române, a constituit preocuparea permanentă a românilor din Transilva-

¹⁵ *Idem*, din 12 august 1905.

¹⁶ *Adevărul*, din 9 iunie 1918.

nia. Împotriva școlii românești au fost luate numeroase măsuri cu scopul maghiarizării forțate a populației. Astfel, guvernele maghiare reacționare au elaborat legile școlare din 1904 și 1907, care loveau în școlile românești provocând nemulțumirea profundă a transilvănenilor, care s-a manifestat sub diferite aspecte.

Socialiștii români s-au ridicat adeseori în apărarea școlii, pentru dreptul poporului de a se cultiva în limba maternă. „Învățarea în școli a limbii naționale, școlile naționale, administrația autonomă, sînt revendicări democratice și demne pentru mulțimile lucrătoare care înțeleg a-și croi din ele mijloace necesare pentru eliberarea lor. Bogătașul ceh, polon sau român nu prea simte nevoia de școală, limbă și administrație autonomă, căci are timp și bani de a urma și adopta limba și obiceiurile statului oficial. Muncitorul însă, născut și crescut în leagănul limbii naționale, care nu poate părăsi, în majoritatea cazurilor, locul nașterii sale și căruia mijloacele nu-i permit a urma cursurile școlii oficiale, se simte vădit strîmătorat în exercițiul drepturilor sale. El se vede apăsător de o îndoită exploatare, economică și națională”¹⁷.

Condamnînd politica șovină a guvernanților, Congresul Secției Române a P.S.D.U. din ianuarie 1908 sublinia „nevoia de a ne păstra limba noastră, cultura noastră națională”¹⁸.

Un rol activ în lupta pentru emanciparea națională a revenit presei românești din Transilvania. „Adevărul”, apărut în 1903, a luptat împotriva exploatării sociale și naționale a poporului român. Ziarul socialist a avut o mare influență în rîndul poporului român, deoarece a știut să publice în coloanele sale cele mai arzătoare probleme ale timpului.

Subliniind necesitatea unirii proletarilor români în organizații politice, „Adevărul” releva importanța acestei acțiuni, menită să apere interesele de clasă și naționale ale maselor populare. „În vremurile acestea de grele încercări, avem o sfîntă datorință, mai cu seamă noi românii, de a strînge rîndurile în cadrul Partidului Social-Democrat. Noi, fiind de două ori exploatați și nedreptățiți și ca națiune și ca producători, să ne luminăm poporul din care facem parte”¹⁹.

Organul de presă al socialiștilor din Transilvania a demască cu multă vigoare politica de deznaționalizare promovată de clasele dominante din imperiu, a dezbătut de multe ori problema luptei pentru emancipare socială și națională.

Ziarul „Adevărul” a combătut legile școlare din anii 1904 și 1907, s-a ridicat cu hotărîre împotriva abuzurilor patronatului, a apărat țărănimea asuprită, a luptat pentru drepturi democratice și libertăți politice. În paginile ziarului s-a făcut un aspru rechizitoriu declarației ministrului de interne Andrassy Gyula, care afirma că va lupta cu toate mijloacele împotriva naționalităților. Ripostînd, „Adevărul” scria: „Noi, muncitorii social-democrați, care stăm pe temeliea internaționalismului, nu putem trece în tăcere peste această declarație, căci consecințele care vor urma

¹⁷ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915*, București, 1968, p. 148.

¹⁸ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, București, 1970, p. 353.

¹⁹ *Adevărul* din 2 august 1907.

din ea sînt de o însemnătate foarte mare pentru poporul din această țară²⁰.

Pregătirile pe care clasele dominante din Imperiul habsburgic le făceau pentru declanșarea războiului au fost demascate cu promptitudine în paginile „Adevărului“. Organul social-democraților români a militat activ împotriva războiului pe care, mai ales prin articolele semnate de Emil Isac, l-a demascat ca fiind un război imperialist, de jaf, de pe urma căruia masele populare aveau să sufere și mai mult.

După izbucnirea războiului, „Adevărul“ a trebuit să-și înceteze apariția, dar la 1 octombrie 1917, cu ajutorul primit din partea muncitorilor români, el a reapărut, luptînd cu și mai multă vigoare împotriva exploatării sociale și naționale.

Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a fost salutăată cu bucurie de clasa muncitoare din imperiu. Ea a găsit un larg ecou în paginile „Adevărului“, care a publicat mai multe articole despre eveniment și consecințele ce vor rezulta din el. Astfel, propunerea de pace a Guvernului sovietic, cu larg ecou în mișcarea muncitorească din Transilvania, a fost popularizată de „Adevărul“ în articolele „Revoluția pentru pace din Rusia“, „Au învins partizanii păcii“ etc.

Foarte utilă a fost propaganda desfășurată de ziarul socialist în preajma unirii, în timpul desfășurării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia și după unire, cînd a făcut cunoscută opiniei publice dorința de unire a poporului român, căile și mijloacele de înfăptuire, poziția clasei muncitoare și a mișcării socialiste față de acest act istoric. Articolul „La Alba Iulia“ sublinia dorința fierbinte a românilor din Transilvania, care „... fără deosebire de clasă voiesc să se unească cu frații lor de peste munți. Prin aceasta se va înfăptui în fine ceea ce înainte cu trei sute de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani. Poporul român se bucură azi de libertatea națională. Dar nu e numai aceasta ceea ce se va săvîrși la Alba Iulia. Căci nu e vorba acum numai de dezrobirea națională, ci și de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă și omenească.

Se vor proclama acolo toate legile și reformele mari și însemnate care vor alcătui temelia fericirii poporului român în viitor...“²¹.

Prin problematica largă pe care a abordat-o ziarul socialist a avut o mare circulație nu numai în rîndul proletarilor, ci și al țărănimii, iar pînă la reapariția ziarului „Românul“, organul de presă al burgheziei române din Transilvania, paginile „Adevărului“ au fost folosite de fruntașii burghezi ai luptei naționale și de Consiliul Național Român Central, care conducea întreaga mișcare de eliberare națională din Transilvania.

Alături de „Adevărul“, iar mai tîrziu și de „Glasul Ardealului“, organ al Consiliului Național Român din Brașov, un rol important în propagarea ideilor luptei sociale și naționale l-a avut „Biblioteca Ardealului“ editată de Secția română a P.S.D.U.²²

²⁰ *Idem*, din 9 decembrie 1906.

²¹ *Idem*, din 1 decembrie 1918.

²² Tiron Albani, *Memorii*, București, 1969, p. 42.

Remarcabilă a fost activitatea desfășurată de fruntașii socialiști atît sub aspectul luptei pentru eliberare socială, cît și pentru dezrobire națională. După cum rezultă din „Memoriile“ lui Tiron Albani, în toamna anului 1918, o seamă de activiști ai Secției române, ca de exemplu Bazil Surdu, Iosif Renoiu, Tiron Albani, Ioan Mihuțiu și alții au participat activ la organizarea și buna funcționare a consiliilor naționale române din Transilvania, cu care ocazie au desfășurat și o bogată activitate propagandistică în favoarea realizării dezeratului național, pentru unirea cu România²³.

În formarea conștiinței naționale a clasei muncitoare din Transilvania un rol important l-au avut legăturile permanente ale mișcării muncitorești și socialiste din această străveche provincie românească cu mișcarea muncitorească și socialistă din România. Aceste legături s-au manifestat prin participarea directă a unor fruntași ai mișcării muncitorești din România la congresele socialiștilor din Transilvania, prin schimbul de literatură socialistă, ziare și reviste. Toate acestea au consolidat vechile legături dintre proletarii români de pe cele două versante ale Carpaților.

De la începutul afirmării sale mișcarea socialistă din România a privit problema unirii ca pe o necesitate istorică, reclamată de legile obiective ale dezvoltării sociale. Socialiștii români și-au sprijinit aspirațiile pe tăria argumentelor istorice și pe evoluția concretă a vieții popoarelor subjugate. „Voim o Dacie așa cum fu ea, fiindcă istoria și dreptul, trecutul și prezentul ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru“²⁴.

Încă din 1893, de la constituirea P.S.D.M.R., socialiștii români s-au ridicat cu hotărîre împotriva asupririi naționale a românilor aflați sub stăpînire străină. La Congresul Internaționalei a II-a de la Zürich din 1893, un delegat al P.S.D.M.R. a vorbit despre atitudinea social-democrației române față de chestiunea națională, ridicîndu-se cu hotărîre împotriva politicii de deznaționalizare promovate de clasele stăpînitore maghiare²⁵.

Eforturile muncitorimii și ale partidului său se caracterizau printr-o mare complexitate a metodelor și mijloacelor folosite în lupta pentru desăvîrșirea statului național român. Acestea merg de la demascarea politicii antinaționale promovate de guvernele reacționare din Austro-Ungaria și pînă la afirmarea necesității luptei pentru unitatea statală a tuturor provinciilor locuite de români.

În formarea conștiinței naționale a proletariatului român din Transilvania un rol important a revenit atmosferei generale, determinate de lupta tuturor categoriilor sociale pentru emancipare națională. Afirmarea conștiinței naționale a muncitorilor în cursul luptei pentru unitate națională este atestată de activitatea desfășurată în cadrul consiliilor

²³ *Idem*, cap. II.

²⁴ *Dacia Viitoare*, an I, nr. 2 din 16 februarie 1883, p. 21.

²⁵ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, p. 198—199.

naționale, consiliilor muncitorești și în gărzile naționale. Această activitate a creat condițiile necesare pentru realizarea dezideratului național.

Afirmarea conștiinței naționale în rîndul proletariatului român din Transilvania și-a găsit încununarea în participarea sa numeroasă și activă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, în hotărîrea fermă de a realiza unirea Transilvaniei cu România în cadrul unui stat democratic în care proletariatul, țărănimia, naționalitățile conlocuitoare să se bucure de largi libertăți democratice, de o stare materială și spirituală mai bună. În cuprinsul actului final al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia sînt reflectate contribuția și atitudinea mișcării socialiste și muncitorești față de problemele majore care stăteau în fața națiunii române. Înscrisura în document a unor revendicări în favoarea clasei muncitoare, a țărănimii și naționalităților, chiar dacă ele nu au fost integral traduse în viață, constituie un moment semnificativ pentru etapa respectivă.

Unirea Transilvaniei cu România a creat premisele unei dezvoltări accelerate pe plan economic și cultural. În același timp, unirea a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării revoluționare, intensificarea luptei democratice.

Speranțele maselor populare nu s-au realizat integral după unire, deoarece clasele exploatare din România au dat un caracter limitat reformelor înlăptuite, iar unele măsuri au fost anulate de legile antidemocratice. Pentru a-și consolida pozițiile de clasă, burghezia și moșierimea au intensificat exploatarea, au restrîns drepturile și libertățile democratice și au promovat o politică de oprimare a forțelor revoluționare, de discriminare națională în dorința de a învrăjbi muncitorii de diferite naționalități pentru a-i asupri mai ușor. Această politică a făcut să crească avîntul luptei revoluționare a proletariatului și a celorlalte forțe progresiste din țară²⁶.

În condițiile radicalizării politice a maselor, în mai 1921 a fost făurît Partidul Comunist Român, eveniment de importanță istorică în evoluția societății românești. Făurirea P.C.R. a ridicat pe o treaptă superioară lupta pentru libertate națională și dreptate socială. Sub conducerea comuniștilor s-au realizat pe deplin, în anii construcției socialismului, idealurile de dreptate, egalitate și colaborare între națiunea română și naționalitățile conlocuitoare din patria noastră.

Afirmînd această realitate a vieții noastre sociale, economice și politice, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia, la a 60-a aniversare a unirii Transilvaniei cu România: „Odată cu trecerea la construirea socialismului au putut fi soluționate pînă la capăt marile probleme ale dezvoltării societății românești pe calea progresului economic și social, și-au găsit împlinire idealurile pentru care au luptat clasa muncitoare, forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului”²⁷.

AUREL PANTEA

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Sesiunea solemnă comună a C.C. al P.C.R., Consiliului Național al F.U.S. și M.A.N. consacrată sărbătoririi a șase decenii de la făurirea statului național unitar român*, p. 16—17.

²⁷ *Idem*, p. 20.

CONTRIBUTIONS AU PROBLÈME DE LA FORMATION DE LA CONSCIENCE NATIONALE DANS LE MOUVEMENT OUVRIER DE LA TRANSYLVANIE

(Résumé)

L'article présente en bref les moments les plus importants de l'apparition et de la maturation de la conscience nationale dans le mouvement ouvrier en Transylvanie.

Se servant surtout de la presse socialiste, mais des travaux de synthèse aussi et même de mémoriaux, l'auteur prouve le fait que dans la lutte de la classe ouvrière de la Transylvanie pour l'accomplissement du desideratum de l'unité de l'État, la conscience nationale a représenté une importante force motrice.

Combinant les desiderata de la lutte nationale avec ceux de la libération sociale, le mouvement ouvrier a réussi à devenir la principale force dans l'accomplissement de l'union de la Transylvanie avec la Roumanie.

La conclusion principale de l'article la constitue le fait que l'union de la Transylvanie avec la Roumanie, acte historique objectif, est réalisée par les masses populaires de tous les deux versants des Carpates.